

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008

E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

тел. (044) 298-70-33

_____. _____. 20 ____ № ____
На № _____ від _____. _____. 20 ____

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ
про визнання таким, що не відповідає Конституції України
(є неконституційним), положення абзацу двадцять другого пункту 10-2
розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про
виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII

1. Відповідно до статей 101, 147, частини другої статті 150 Конституції України, пункту 1 статті 7, частини першої статті 50, пункту 1 частини першої, частини другої, частини третьої статті 51, частини першої статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII (далі – Закон № 2136-VIII) звертаюсь з клопотанням визнати неконституційним положення абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII (далі – Закон № 1404-VIII).

Абзацом двадцять другим пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII встановлено зупинення у період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» від 24.02.2022 № 2102-IX, вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з виконання рішень (крім рішень за позовами фізичних осіб про стягнення заробітної плати, грошового забезпечення військовослужбовців, його перерахунку, щодо забезпечення військовослужбовців житлом), боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з’єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України, рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги на території територіальних громад, що належать до територій, на яких ведуться активні бойові дії, або тимчасово окупованих територій відповідно до переліку, затвердженого

UB Секретаріат Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини

№22035.2/25/43.3 від 29.12.2025

арк.19

Конституційний Суд України
05/502 від 30.12.2025

12:41

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованої Російською Федерацією території України, або якщо стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги здійснюється щодо нерухомого майна, яке є місцем постійного проживання такої фізичної особи і було знищено або пошкоджено внаслідок воєнних (бойових) дій.

Окрім того, абзацом двадцять третім пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII визначено, що положення, передбачені абзацом двадцять другим цього пункту, не поширюються на рішення, стягувачами за якими є держава, органи Пенсійного фонду України, інші державні цільові фонди, суб'єкти, визначені в абзаці двадцять другому цього пункту, а також на рішення про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення.

Уперше зазначені норми були включені до пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII як абзаци дванадцятий та тринадцятий на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» від 27.07.2022 № 2455-IX (далі – Закон № 2455-IX) та передбачали зупинення у період дії воєнного стану вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з виконання рішень, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України. Дія зазначеної заборони не поширювалась на рішення, стягувачами за якими є держава, органи Пенсійного фонду України, інші державні цільові фонди, суб'єкти, визначені в абзаці дванадцятому цього пункту, а також на рішення про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення.

Надалі Законом України «Про внесення зміни до пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» щодо зупинення виконання рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги у період дії воєнного стану» від 27.07.2022 № 2456-IX (далі – Закон № 2456-IX) було викладено у новій редакції абзац дванадцятий пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII. Зміни полягали у встановленні винятку щодо незастосування цієї норми під час примусового виконання рішень за позовами фізичних осіб про стягнення заробітної плати, грошового забезпечення військовослужбовців, а також у доповненні переліку рішень щодо яких зупиняється вчинення виконавчих дій рішеннями про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги в територіальних громадах, розташованих у районах проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають

чи перебували у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) відповідно до переліку, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, або якщо стягнення за житлово-комунальні послуги здійснюється щодо нерухомого майна, яке є місцем постійного проживання такої фізичної особи і було знищено або пошкоджено внаслідок воєнних (бойових) дій.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» від 11.04.2023 № 3048-IX (далі – Закон № 3048-IX) пункт 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII було викладено в новій редакції, яка сформуvalа чинний зміст абзаців двадцять другого та двадцять третього.

У поточному році до мене, як до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), надходять звернення громадян України, стосовно невиконання судових рішень немайнового характеру, пов'язаних, зокрема з: 1) зобов'язанням територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки внести в Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів певну інформацію, в тому числі – про виключення з військового обліку; 2) зобов'язанням військових частин вчинити певні дії, в тому числі – розглянути рапорт чи прийняти рішення про звільнення з військової служби.

У зв'язку із наявними проблемами по виконанню вказаних судових рішень до мене, як до Уповноваженого, також надійшло звернення із проханням про внесення конституційного подання щодо визнання неконституційним положення абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII.

Під час підготовки конституційного подання з порушеного питання було надіслано запити до Міністерства юстиції України (далі – Міністерство) з метою з'ясування позиції цього центрального органу виконавчої влади щодо конституційності абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII та надання статистичної інформації щодо виконавчих проваджень, зупинених на підставі вказаної норми.

У своїх відповідях Міністерство зазначило, що примусове виконання рішень, боржниками за якими є суб'єкти, зазначені в абзаці двадцять другому пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII, у період дії воєнного стану є ускладненим (крім винятків, передбачених абзацами двадцять другим та двадцять третім пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII), що призводить до збільшення тривалості їх примусового виконання.

Посилаючись на практику Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) Міністерство зазначило, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та

юридичних осіб, суспільства, держави; невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом.

Слушно, на мій погляд, Міністерство також зазначило і те, що проблема невиконання рішень національних судів є основною причиною звернення осіб до ЄСПЛ зі скаргами проти України.

Практика ЄСПЛ, на думку Міністерства, свідчить, що скарги заявників, які стосувалися невиконання рішень національних судів у більшості випадків розглядаються у світлі дотримання прав, гарантованих статтями 6, 13 та 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Стаття 6 Конвенції передбачає право кожного на справедливий суд, одним з аспектів якого є право на доступ до суду. Ефективний доступ до суду включає право на виконання судового рішення без невикористаних затримок (рішення у справі «Immobiliare Saffi v. Italy» від 28.07.1999, заява № 22774/93).

ЄСПЛ зазначав, що право на суд, захищене статтею 6 Конвенції, було б ілюзорним, якби національна правова система Високої Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судові рішення залишалося невиконаним на шкоду будь-якій зі сторін (пункт 51 рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009, заява № 40450/04).

Тому ефективний захист учасника судового провадження й відновлення справедливості передбачає зобов'язання адміністративних органів влади виконувати рішення суду (пункт 41 рішення у справі «Hornsby v. Greece» від 19.03.1997, заява № 18357/91).

Згідно з позицією ЄСПЛ, певна затримка може бути виправданою за визначених обставин, але вона в жодному разі не може порушувати сутність права, захищеного пунктом 1 статті 6 Конвенції. Особа, яка домоглася ухвалення остаточного судового рішення проти Держави, не повинна вимагати ініціювання окремого провадження з його примусового виконання. Тягар забезпечення виконання рішення суду проти держави лежить насамперед на державних органах влади, починаючи з дати, коли рішення стає обов'язковим до виконання та таким, що підлягає виконанню (пункти 67 – 69 рішення у справі «Бурдов проти Росії» від 15.01.2009, заява № 33509/04).

Так, у рішенні в справі «Сокур проти України» Європейський суд прийшов до висновків про порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та встановив відсутність ефективного національного засобу захисту у зв'язку з тривалим невиконанням рішень національних судів з огляду на те, що передбачені українським законодавством заборони стягнення боргів з боржника не надавали стягувачу, такому, як заявник чи державному виконавцю жодної можливості оскаржити такі обмеження у випадку їх довільного чи незаконного застосування, а також можливості подати позов про відшкодування шкоди за затримки у виконанні, спричинені такими обмеженнями (пункт 35 рішення у справі «Сокур проти України» від 26.04.2005, заява № 29439/02).

Крім того, стаття 13 Конвенції прямо закріплює обов'язок держави, передбачений статтею 1 Конвенції, захищати права людини передусім у межах

своєї власної правової системи. Таким чином, ця стаття вимагає від держав національного засобу юридичного захисту, який би забезпечував вирішення по суті поданої за Конвенцією «небезпідставної скарги», та надання відповідного відшкодування (пункт 63 рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009 року, заява № 40450/04).

Разом із тим Міністерство наголошує, що вказана практика ЄСПЛ стосується правовідносин, які мали місце у мирний час, і не враховує обставин, які мають місце в період дії воєнного стану, а сама ідея мораторію не є такою, що порушує вимоги Конвенції.

Також Міністерство надало узагальнену інформацію органів державної виконавчої служби щодо кількості виконавчих проваджень, у яких державними виконавцями зупинено вчинення виконавчих дій на підставі абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII, за період з 25.08.2022 по 05.12.2025.

Згідно із вказаною статистичною інформацією загальна кількість виконавчих проваджень, у яких зупинялося вчинення виконавчих дій за вказаний період становить 16 457, з них 15 695 – виконавчі провадження щодо примусового виконання рішень майнового характеру та 762 – виконавчі провадження щодо примусового виконання рішень немайнового характеру.

Серед вказаної кількості виконавчих проваджень станом на 05.12.2025 на виконанні органів державної виконавчої служби перебувають 13 089 проваджень, з них 12 757 – виконавчі провадження щодо примусового виконання рішень майнового характеру та 332 – виконавчі провадження щодо примусового виконання рішень немайнового характеру.

Також з порушеного питання було отримано доктринально-правові позиції від наукової спільноти Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого у своїй позиції зазначив про доцільність вирішення питання відповідності Конституції України (конституційності) абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII частині зупинення виконання судових рішень адміністративних судів по справах за позовами приватних осіб до суб'єктів владних повноважень.

Натомість Київський національний університет імені Тараса Шевченка вважає, що підстав вважати таким, що не відповідає Конституції України абзац двадцять другий пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII немає, одночасно вказуючи на доцільність внесення змін до вказаної норми в частині розширення переліку винятків з загального положення про зупинення у період дії воєнного стану в Україні вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях щодо окремих категорій боржників.

Проте, з огляду на подальше обґрунтування, не погоджуюся з висновками Київського національного університету імені Тараса Шевченка про відсутність підстав для визнання неконституційним мораторію, встановленого абзацом двадцять другим пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення»

Закону № 1404-VIII, на вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з примусового виконання судових рішень немайнового характеру.

Вважаю, що положення абзацу двадцять другого пунктів 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII не відповідають статті 8, частині третій статті 22, частинам першій – другій статті 55, статті 64, пункту 9 частини другої статті 129 та 129-1 Конституції України.

2. Частинами першою – другою статті 55 Конституції України визначено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Конституція України закріплює низку положень щодо виконання судових рішень, зокрема: 1) визначає обов'язковість судового рішення як одну з основних засад судочинства (пункт 9 частини другої статті 129 Конституції України); 2) установлює, що судові рішення є обов'язковим до виконання (друге речення частини першої статті 129-1 Конституції України); 3) покладає на державу обов'язок забезпечити виконання судового рішення у визначеному законом порядку (частина друга статті 129-1 Конституції України); 4) покладає на суд здійснення контролю за виконанням судового рішення (частина третя статті 129-1 Конституції України).

У пункті 58 Доповіді Венеційської комісії від 2011 року «Про правовладдя» (CDL-AD(2011)003rev) наголошено, що судові рішення мають бути виконані ефективно, а можливість перегляду остаточного судового рішення має бути виключена (окрім надзвичайно виняткових випадків), що є вимогою принципу *res judicata*.

Відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Статтею 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (далі – Закон № 389-VIII) передбачено, що правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. Водночас у частині 2 статті 64 конституцієдавець окреслив коло прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Серед таких прав згадано й право на судовий захист прав особи, у тому числі й тих, які порушені суб'єктами владних повноважень.

У Рішенні від 26.07.2013 № 5-рп/2013 Конституційний Суд України зазначив, що право на судовий захист є конституційною гарантією прав і свобод людини і громадянина, а обов'язкове виконання судових рішень – складовою

права на справедливий судовий захист (абзац п'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 26.07.2013 № 5-рп/2013).

Набрання судовим рішенням законної сили є юридичною подією, з настанням якої виникають, змінюються чи припиняються певні правовідносини, а таке рішення набуває нових властивостей. Основною з цих властивостей є обов'язковість – сутнісна ознака судового рішення як акта правосуддя (абзац третій підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23.11.2018 № 10-р/2018).

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012 № 18-рп/2012).

Невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (речення перше абзацу другого пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25.04.2012 № 11-рп/2012).

Як уже було зазначено, згідно з практикою ЄСПЛ право на виконання судового рішення є складовою права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 Конвенції, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як невід'ємна складова судового розгляду (рішення у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004, заява № 60750/00, пункт 43).

ЄСПЛ також виходить з того, що важко уявити, щоб пункт 1 статті 6 Конвенції детально описував процедурні гарантії, які надано сторонам, – справедливість, відкритість і оперативність проваджень, – і не передбачав би гарантій виконання судових рішень (рішення у справі «Бурдов проти Росії» від 07.05.2002, заява № 59498/00, пункт 34).

Звертаю увагу на те, що встановлений абзацом двадцять другим пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII мораторій, повністю унеможливорює виконання під час дії воєнного стану судових рішень немайнового характеру у випадку, коли боржниками виступають підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України.

При цьому звертаю увагу на те, що виконання окремих судових рішень немайнового характеру, якими, зокрема, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки зобов'язують внести до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів певні відомості, у тому числі щодо виключення з військового обліку, або якими військові частини зобов'язують вчинити визначені дії, зокрема розглянути рапорт чи прийняти рішення про звільнення з військової служби, є актуальним виключно під час дії воєнного стану, а після його припинення втрачає будь-який практичний сенс.

Крім того, вказаний мораторій блокує виконання судових рішень, які підлягають негайному виконанню. У тому числі це стосується поновлення на посаді у відносинах публічної служби (пункт 3 частини першої статті 371 Кодексу адміністративного судочинства України), поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника (пункт 4 частини першої статті 430 Цивільного процесуального кодексу України).

У таких ситуаціях мораторій створює стан триваючого порушення прав людини. Зокрема, невиконання рішень про поновлення на посаді, окрім прямого порушення статті 55 Конституції України, опосередковано призводить до порушення права на працю (стаття 43 Конституції України) та права на власність у частині отримання заробітної плати чи грошового забезпечення (стаття 41 Конституції України). Установлена заборона на вчинення виконавчих дій щодо таких судових рішень немайнового характеру унеможливорює повноцінне відновлення порушених прав громадян, зводячи захист від незаконного звільнення до суто формального рівня.

Наведені вище приклади не є вичерпним переліком ситуацій, оскільки дія оскаржуваного регулювання охоплює значно ширше коло правовідносин, ніж ті, що стали предметом окремого опису. Правова аргументація цього конституційного подання має універсальний характер і поширюється на будь-які судові рішення немайнового характеру, за якими боржник (підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України) зобов'язаний вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення.

Таким чином вбачаю, що встановлений в абзаці двадцять другому пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII мораторій на виконання під час дії воєнного стану судових рішень немайнового характеру, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини чи установи, що входять до складу Збройних Сил України, суперечить частинам першій – другій статті 55, статті 64, пункту 9 частини другої статті 129 та статті 129-1 Конституції України, оскільки призводить до нівелювання як прав, захищених судом, так і самого права на судовий захист в аспекті забезпечення державою належного виконання відповідних судових рішень під час дії воєнного стану в Україні.

3. З викладеного вище обґрунтування також вбачаю, що абзац двадцять другий пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII в частині зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з виконання немайнових судових рішень у період дії воєнного стану в Україні, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому

Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України, суперечить частині третій статті 22 Конституції України, відповідно до якої при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

При підготовці проекту Закону України від 26.04.2022 № 7317 «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану», який в подальшому був прийнятий Верховною Радою України як Закон № 2455-IX, у пояснювальній записці в якості мети прийняття змін до пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII було зазначено забезпечення захисту національних інтересів у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, забезпечення законних інтересів юридичних осіб, конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

Звертаю увагу, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, їх установлюють виключно Конституція і закони України, вони мають відповідати правомірній меті, бути обумовлені суспільною потребою досягнення цієї мети, домірними; у разі обмеження конституційного права (свободи) законодавець зобов'язаний запровадити таке нормативне регулювання, яке уможливить оптимальне досягнення правомірної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права (свободи) і не порушуватиме сутності такого права» (абзац перший підпункту 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22.03.2023 № 3-р(II)/2023).

У Рішенні від 11.03.2011 року № 2-рп/2011 Конституційний Суд України, посилаючись на рішення ЄСПЛ у справі «Осман проти Сполученого Королівства» від 28.10.1998, зазначив, що право на справедливий судовий розгляд може бути обмежене державою, якщо це обмеження не завдає шкоди самій суті права.

Крім того, у Рішенні від 13.06.2019 року № 4-р/2019 Конституційний Суд України звернув увагу на те, що ЄСПЛ у своїх рішеннях також неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду; такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення.

Таким чином, обмеження прав і свобод людини і громадянина визнаються допустимими, якщо вони здійснені згідно з чинним законодавством і відповідають правилу «збереження основного змісту прав і свобод».

Проаналізувавши приписи абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII, вважаю, що встановлений мораторій на вчинення виконавчих дій у виконавчому

провадженні щодо примусового виконання немайнових рішень, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України, не є домірним та таким, що сприяє досягненню справедливого балансу між забезпеченням реалізації конституційного права на судовий захист стягувачів в частині виконання судових рішень немайнового характеру та визначеною законодавцем легітимною метою, а саме: захистом національних інтересів у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, забезпеченням законних інтересів юридичних осіб оборонного сектору та загальним гарантуванням конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану.

Більше того, вважаю, що встановлене обмеження щодо судових рішень немайнового характеру, які набрали законної сили та з метою захисту прав людини мають бути виконані якнайшвидше навіть в умовах воєнного стану, взагалі не може бути пов'язаним із забезпеченням захисту національних інтересів у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, а також із забезпеченням законних інтересів юридичних осіб чи конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану.

Оскаржувані норми фактично позбавляють практичної дії статей 63 та 65 Закону № 1404-VIII та унеможливають застосування до боржника заходів впливу з боку держави в особі виконавця, що призводить до необов'язковості виконання судових рішень та широкої дискреції у відповідній категорії боржників в частині виконання чи невиконання судових рішень.

Окремо відмічу, що Конституційний Суд України висловлювався щодо можливості встановлення мораторію на вчинення виконавчих дій та заходів примусового виконання рішень. Однак Конституційним Судом України досліджувалась можливість встановлення мораторію на вчинення виконавчих дій щодо примусового виконання рішень саме майнового характеру.

Так, Конституційний Суд України у Рішенні від 10.06.2003 № 11-рп/2003, вирішуючи питання про те, чи встановлення мораторію на звернення стягнення на майно державних підприємств (боржників) робить «фактично необов'язковим» виконання ними судових рішень майнового характеру, зробив висновок, що Закон, яким встановлено мораторій, не порушує конституційної вимоги обов'язковості судових рішень. Рішення судів про примусове відчуження майна підприємств, ухвалені до і після прийняття цього Закону, ним не скасовуються, вони залишаються в силі, а їх виконання призупиняється до вдосконалення механізму примусової реалізації майна. Тобто Законом встановлюється подовжений на цей період строк їх виконання.

У Рішенні від 13.12.2012 № 18-рп/2012 Конституційний Суд України також зазначив, що зупинення виконавчого провадження та заходів примусового

виконання судових рішень полягає у відстроченні виконання судового рішення на певний строк, має відповідати принципу верховенства права та здійснюватися у випадках і на підставі, визначених законом.

Проте вважаю, що наведена концепція допустимості відстрочення виконання судових рішень не є прийнятною для судових рішень немайнового характеру. Тривале відтермінування таких судових рішень фактично призведе або до неможливості відновлення порушеного права особи, або до повної втрати для стягувача сенсу у виконанні такого рішення на момент завершення такого зупинення.

4. Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Як уже зазначалось вище, у Рішенні від 13.12.2012 № 18-рп/2012 Конституційний Суд України зазначив, що зупинення виконавчого провадження та заходів примусового виконання судових рішень має відповідати принципу верховенства права та здійснюватися у випадках і на підставі, визначених законом.

З цього приводу відмічу, що в абзацах третьому – четвертому пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 20.06.2019 № 6-р/2019 Конституційний Суд України, враховуючи зміст статті 8 Конституції України та власну практику, зазначив, що верховенство права слід розуміти, зокрема, як механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій державної влади.

Верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права необхідно розглядати, зокрема, в контексті таких основоположних його складових: принципу законності, принципу поділу державної влади, принципу народного суверенітету, принципу демократії, принципу юридичної визначеності, *принципу справедливого суду*.

Крім того, одним з важливих елементів верховенства права, на який Конституційний Суд України неодноразово звертає увагу у своїх рішеннях, є юридична визначеність. Зміст юридичної визначеності розкривається через такі складові, як: чіткість, зрозумілість і однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну і передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування). Законодавець, зважаючи на необхідність дотримання юридичної визначеності, повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа, відповідно до конкретних обставин, має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права (абзаци 4, 5, 6 підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2019 № 6-р/2019).

Згідно із юридичною визначеністю, як складовим елементом принципу верховенства права, обмеження основних прав людини і громадянина та їх реалізація на практиці допустимі лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями (абзац 2 підпункту 2.5 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 21.12.2017 № 3-р/2017).

Юридична визначеність дає можливість учасникам суспільних відносин завбачати наслідки своїх дій та бути впевненими у легітимних очікуваннях (legitimate expectations), зокрема у тому, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізоване. Юридичною визначеністю обумовлюється втілення легітимних очікувань, тобто досягнення бажаного результату шляхом вчинення правомірних дій з огляду на заздалегідь передбачені ймовірні наслідки. Втілення легітимних очікувань унеможлиблюється у випадку, коли особа не може досягнути прогнозованого результату внаслідок зміни юридичного регулювання у такі строки, що не є розумними та обґрунтованими (абзаци 2, 3, 4 підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 05.06.2019 № 3-р(I)/2019).

Пунктом 20 частини першої статті 106 Конституції України, зокрема, визначено, що Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України.

Пунктом 31 частини першої статті 85 Конституції України визначено, що до повноважень Верховної Ради України належить, зокрема, затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування визначає Закон № 389-VIII.

Частинами другою – четвертою статті 5 Закону № 389-VIII визначено, що у разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через медіа або оприлюдненню в інший спосіб.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у порядку, встановленому Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Згідно із пунктом 2 частини першої статті 6 Закону № 389-VIII в указі Президента України про введення воєнного стану має зазначатися, зокрема, строк, на який він вводиться.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 (далі – Указ), затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» № 2102-IX від 24.02.2022 введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2022 строком на 30 діб.

У подальшому строк дії воєнного стану неодноразово продовжувався шляхом внесення відповідних змін до Указу.

Наразі дію воєнного стану подовжено з 05 години 30 хвилин 05.11.2025 строком на 90 діб, тобто до 03.02.2026.

Отже, хоча Указом Президента України встановлюється строк воєнного стану, його систематичне продовження, яке є необхідним з огляду на актуальну безпекову ситуацію, фактично створює правову невизначеність для стягувачів щодо строків виконання судових рішень немайнового характеру, зупинених на підставі абзацу двадцять другого 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII.

Таким чином, вбачаю, що положення абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII не відповідає статті 8 Конституції України, внаслідок: 1) недотримання принципу справедливого суду (частини перша – друга статті 55, пункт 9 частини другої статті 129 та стаття 129-1 Конституції України); 2) створення правової невизначеності щодо строків виконання судових рішень немайнового характеру, зупинених на підставі абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII.

5. Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 75 Закону № 2136-VIII строк конституційного провадження не може становити більше тридцяти календарних днів для справ щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним.

З огляду на вищевикладене, вважаю, що конституційне провадження у цій справі має бути визнане невідкладним відповідно до пункту 3 частини третьої статті 75 Закону № 2136-VIII.

Подальше застосування положень абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII унеможливорює відновлення порушених прав стягувачів та створює стан постійного порушення основоположного права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України. Це стосується забезпечення примусового виконання немайнових судових рішень, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади та інші установи, що входять до складу Збройних Сил України.

Наведені Міністерством статистичні дані стосовно зупинення вчинення виконавчих дій свідчать, що хоча більшість проваджень становлять справи майнового характеру, проблема зупинення виконання рішень немайнового характеру має самостійне та суспільно чутливе значення. Зокрема, наявність 762 виконавчих проваджень немайнового характеру, у яких було зупинено вчинення виконавчих дій, а також перебування станом на 05.12.2025 на виконанні 332 таких проваджень, підтверджують тривалий та системний характер невиконання судових рішень.

Тому, зважаючи на триваюче порушення прав значної кількості стягувачів, для яких єдиним способом відновлення конституційних прав є якнайшвидше виконання судових рішень, невідкладний розгляд цієї справи Конституційним Судом України є єдиним ефективним засобом захисту права на справедливий суд та забезпечення принципу верховенства права в цілому.

З огляду на викладене, керуючись статтями 101, 147, частиною другою статті 150 Конституції України, пунктом 1 статті 7, статтею 50, пунктом 1 частини першої, частиною другою, частиною третьою статті 51, частиною першою статті 52, пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону № 2136-VIII, пунктом 3 частини першої статті 13 та частиною другою статті 15 Закону № 776/97-ВР,

ПРОШУ:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням.

2. Визнати абзац двадцять другий пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII таким, що не відповідає статті 8, частині третій статті 22, частинам першій – другій статті 55, статті 64, пункту 9 частини другої статті 129 Конституції України та статті 129-1 Конституції України, втім, що він унеможлиблює примусове виконання судових рішень немайнового характеру, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, визначені в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України.

3. Визнати провадження за цим конституційним поданням невідкладним згідно з пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону № 2136-VIII.

4. Розглянути справу у порядку письмового конституційного провадження. У разі розгляду справи у порядку усного провадження, участь у розгляді візьму особисто.

Додатки на 91 арк. в 1 прим.:

1. Витяги із Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141).

2. Витяги із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст.376).

3. Витяги із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.2023 № 776/97-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст.99).

4. Витяги із Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542).

5. Витяги із Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» від 27.07.2022 № 2455-IX.

6. Витяг із Закону України «Про внесення зміни до пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» щодо зупинення виконання рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги у період дії воєнного стану від 27.07.2022 № 2456-IX (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 18, ст.78).

7. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого в системі судустрою з права на справедливе правосуддя та представництва в Конституційному Суді України до Міністерства юстиції України від 03.10.2025 вих. № 85160.4/Т-57321.3/25/1/43.3 та відповіді Міністерства юстиції України від 15.10.2025 вих. № 148873/13640-1-25/11.6.1.

8. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого в системі судустрою з права на справедливе правосуддя та представництва в Конституційному Суді України до Міністерства юстиції України від 03.12.2025 вих. № 103242.4/Т-57321.3/25/1/43.3 та копія відповіді Міністерства юстиції України від 08.12.2025 вих. № 176716/16488-1-25/20.4.2.

9. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого в системі судустрою з права на справедливе правосуддя та представництва в Конституційному Суді України від 06.10.2025 вих. № 85353.4/Т-57321.3/25/1/43.3 та копія відповіді Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 29.10.2025 вих. № 121-01-1576 із позицією стосовно правових підстав доцільності внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII.

10. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого в системі судустрою з права на справедливе правосуддя та

представництва в Конституційному Суді України від 06.10.2025 вих. № 85354.4/Т-57321.3/25/1/43.3 та копія відповіді Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 23.10.2025 вих. № 01/1555-08 із висновком щодо доцільності внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу двадцять другого пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII.

11. Витяги із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 № 475/97-ВР.

12. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Імобільяре Саффі проти Італії» (*Immobiliare Saffi v. Italy*) від 28.07.1999 (заява № 22774/93).

13. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009 (заява № 40450/04).

14. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Горнсбі проти Греції» (*Hornsby v. Greece*) від 19.03.1997 (заява № 18357/91).

15. Витяги з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурдов проти Росії» (*Burdov v. Russia*) від 15.01.2009 (заява № 33509/04).

16. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сокур проти України» від 26.04.2005 (заява № 29439/02).

17. Витяг з Доповіді про правовладдя Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) CDL-AD(2011)003rev, ухваленої на 86-му пленарному засіданні Венеційської Комісії.

18. Витяги із Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250).

19. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 26.06.2013 № 5-рп/2013 у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» (Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 4/2013. С. 17).

20. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 23.11.2018 № 10-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 294, статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 1. С. 66).

21. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012 № 18-рп/2012 у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «ДІД Конс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу) (Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 1. С. 5).

22. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 25.04.2012 № 11-рп/2012 у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України (Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 3. С. 53).

23. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 (заява № 60750/00).

24. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурдов проти Росії» (Burdov v. Russia) від 07.05.2002 (заява № 59498/00).

25. Витяг з Кодексу адміністративного судочинства України 06.07.2005 № 2747-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446)

26. Витяг з Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 № 1618-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492).

27. Витяги з пояснювальної записки до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» (реєстр. № 7317 від 26.04.2022).

28. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 22.03.2023 № 3-р(II)/2023 у справі за конституційною скаргою Лазуренка Ігоря Олександровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів абзаців четвертого, п'ятого частини другої статті 70 Закону України «Про виконавче провадження», абзаців третього, четвертого частини другої статті 50 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (щодо гарантованості пенсії, що є основним джерелом існування, не нижче прожиткового мінімуму) (Вісник Конституційного Суду України. 2023.

№ 1-2. С. 116).

29. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 11.03.2011 № 2-рп/2011 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» (Вісник Конституційного Суду України. 2011. № 2. С. 22).

30. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 13.06.2019 № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 103).

31. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 10.06.2003 № 11-рп/2003 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» (справа про мораторій на примусову реалізацію майна) (Вісник Конституційного Суду України. 2003. № 3. С. 11).

32. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2019 № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 148).

33. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 21.12.2017 № 3-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про вибори народних депутатів України“ щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1. С. 46).

34. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 05.06.2019 № 3-р(І)/2019 у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату

в Україні» від 23.03.2017 № 1989-VIII (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 37).

35. Витяги з Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» від 24.02.2022 № 2102-IX.

36. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № Щ-61821.3/25 та відповіді Міністерства юстиції України від 11.11.2025 вих. № 162500/14199-1-25/20.3.2 (персональні дані знеособлено).

37. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № М-38230.3/25 та відповіді Міністерства юстиції України від 08.07.2025 вих. № 96646/8945-1-25/20.3.2 (персональні дані знеособлено).

38. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № Т-57321.3/25/1 (персональні дані знеособлено).

З повагою
Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ